

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 338.45.01

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/170-3>**Михальченко І. Г.**кандидат економічних наук,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9553-1968>**Кошик О. М.**здобувач вищої освіти,
Національний авіаційний університет**Mykhalchenko Inna, Koshyk Olga**
National Aviation University

СУЧАСНИЙ ОГЛЯД ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД НОВОВВЕДЕНЬ ТА ВПЛИВ КРИЗИ ПАНДЕМІЇ

У ході дослідження встановлено, що в умовах кризи, спричиненої коронавірусною інфекцією, контроль над прямими іноземними інвестиціями значно посилюється, деякі країни були вимушені вдатися до прийняття обмежувальних заходів стосовно іноземних інвестицій. Виявлено, що після проведення реформ, що були спрямовані на захист іноземних інвестицій, Україна стала ще більш привабливим середовищем для міжнародних інвесторів, що відображає рейтинг Світового банку *Doing Business*. З'ясовано, що в Україні існувала позитивна динаміка щодо залучення прямих іноземних інвестицій, яка похитнулася з початком пандемії. Найбільш привабливою галуззю для інвестування залишається промисловість. Прослідковується тенденція до зниження частки економічної діяльності в загальному обсязі надходження іноземних інвестицій у переробній, легкій промисловості, хімічному та металургійному комплексі за три досліджуваних роки.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, інвестиційна діяльність, іноземне інвестування, економічний розвиток, промисловість.

CURRENT OVERVIEW OF FOREIGN INVESTMENT TO THE INDUSTRY OF UKRAINE: FOREIGN EXPERIENCE OF INNOVATIONS AND THE IMPACT OF THE PANDEMIC CRISIS

In the conditions of enhancing globalization processes in society, the initial role in the economic development of any country plays the process of foreign investment. The leading position in attracting foreign direct investment in Ukraine takes industry, which in 2020 was significantly affected by restrictive measures caused by the economic pandemic crisis. The issue of attracting foreign direct investment in Ukrainian industry based on the analysis of world experience is quite urgent today. The control over foreign direct investment is significantly strengthened, and some countries have been forced to take restrictive measures against foreign investment. It was found that after reforms aimed at protecting foreign investment, Ukraine has become an even more attractive environment for international investors, reflecting the World Bank's *Doing Business* rating. In 2019 Ukraine ranked 64th in the world, compared to 71st in 2018 and 80th in 2017. It was found that in Ukraine there was a positive trend in attracting foreign direct investment, which faltered with the beginning of the pandemic. The FDI indicator in Ukraine in 2020 became the worst in the last 20 years. There is a tendency to reduce the share of economic activity in the total inflow of foreign investment in processing, light industry, chemical and metallurgical complex for 3 studied years. But investors remain interested in investing capital in various industries. The most attractive industries for foreign investors were those where the growth of annual investments was typical, namely: food industry, pharmaceutical industry and electricity. By 2020, there was also a positive trend of investment in the extractive industry, but during the period of strict quarantine restrictions, the country was completely stopped production of most enterprises and by the end of the crisis, in the extractive industry outflow of FDI. The investment prospects can be increased by ensuring the building capacity of the industry, qualitative improvement of production assets, intensification of production, technological, scientific, factors of production, the introduction of scientific and technological progress, the transition to innovative development.

Keywords: foreign direct investment, investment activity, foreign investment, economic development, industry.

JEL classification: F21, F43, O14

Постановка проблеми. У сучасних умовах посилення глобалізаційних процесів у світі, усе зростаюча кількість факторів чинить значний вплив на розвиток

економік країн. Іноземні інвестиції є тією рушійною силою, яка пришвидшує економічний розвиток країни-реципієнта, сприяє обміну новітніми передовими

технологіями та досягненнями та здійснює всебічний вплив на обсяги національного виробництва, платіжний баланс країни, рівень життя її населення тощо.

Передовою галуззю у залученні прямих іноземних інвестицій в Україні залишається промисловість, яка поруч з іншими галузями у 2020 р. зазнала значного впливу обмежувальних заходів, спричинених економічною кризою. Питання залучення прямих іноземних інвестицій у промисловість України на основі аналізу світового досвіду є досить нагальним сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження впливу іноземного інвестування на економіку України та країн світу загалом зробили праці вітчизняних учених: О.І. Рогача, С.К. Корнійчука, М.П. Макаренка, О.Д. Вовчака, О.Ф. Балацького, А.П. Дуки, С.О. Якубовського, Т.А. Родіонової, В.М. Градісова, Л.Н. Павлової, П.С. Рогожина В.Я. Шевчука та ін.

У світі постала проблема, пов'язана із захистом важливих для приймаючої країни технологій, а також створення відповідного правового його регулювання. Для України інвестування є важливим чинником стимулювання економічного зростання, тому актуальним є сучасний огляд іноземного інвестування в промисловість України в результаті впливу кризи пандемії, дослідження зацікавленості інвесторів та привабливості України за останні роки.

Мета статті полягає у дослідженні іноземного інвестування в промисловість України.

Виклад основного матеріалу. Станом на початок 2021 р. контроль над прямими іноземними інвестиціями значно посилюється; нові юрисдикції застосовують механізми перевірки ПІІ, тоді як уряди, що мають існуючі режими, розширюють свої повноваження та активізують їх застосування. Ця тенденція посиленого

контролю з'явилася ще до пандемії, але була прискорена через занепокоєння, що компанії, ослаблені економічними наслідками COVID-19, перебувають під загрозою іноземного поглинання (табл. 1).

Причиною посилення обмежень стосовно ПІІ стала пандемія, спричинена вірусом COVID-19, яка вплинула на глобалізацію і призвела до порушення потоків прямих іноземних інвестицій. Зокрема, пандемія у безпрецедентному масштабі порушила існуючі виробничі мережі, міжнародні торговельні потоки і глобальні виробничо-збутові ланцюги, на які зазвичай покладаються багатонаціональні компанії. Водночас низка потрясінь стосовно попиту і пропозиції на ринках поставила під загрозу життєдіяльність багатьох підприємств. До того ж уряди країн прийняли важливі заходи економічної політики для зменшення економічних наслідків кризи у сфері охорони здоров'я. Результат економічних заходів та заходів стосовно акцентування уваги саме на медицині, прийнятих державами у всьому світі, також визначає рівень впливу пандемії на потоки ПІІ.

Таким чином, можна стверджувати, що майже всі досліджувані європейські та азіатські країни посилили заходи щодо контролю ПІІ цього року. Глобальна інвестиційна політика не могла не бути зміненою під таким жорстким тиском неочікуваних обставин.

Із кожним наступним роком Україна стає дедалі привабливішим об'єктом для інвестування, оскільки вона являє собою порівняно великий ринок із близько 44 млн споживачів. Інвестори вбачають в Україні перспективний напрям для інвестування через наявність кваліфікованої робочої сили, сировини і ресурсів, інших виробничих витрат, чия вартість є значно дешевшою порівняно з розвиненими країнами. Іншими привабливими інвестиційними чинниками, що сприяють розширенню інвестиційних зв'язків України є великий

Таблиця 1

Нововведення в принципах національного регулювання іноземних інвестицій у деяких країнах світу

Країна	Принцип регулювання
Європа	
Франція	Франція нещодавно вдосконалила свої правила щодо ПІІ. Зрозумілі вимоги до іноземних інвесторів та нижчі інвестиційні пороги покликані охопити більше угод та зацікавити більшу кількість інвесторів. Застосовувані санкції та обмеження до інвестора також були значно прояснені і спрощені. Процес перегляду ПІІ відображає двоступеневий підхід системи CFIUS США.
Німеччина	У минулому Німеччина вже двічі посилювала свої правила щодо контролю ПІІ. Вона планує вносити подальші поправки для розширення сфери своїх повноважень щодо ПІІ до повного набуття чинності регламенту ЄС щодо перегляду ПІІ.
Великобританія	Великобританія внесла низку змін щодо регулювання іноземних інвестицій для посилення своїх повноважень щодо перегляду ПІІ. Очікується, що нові зміни збільшать можливість втручання Великобританії в ринки інших країн.
Азія	
Китай	Спеціальні адміністративні заходи стосовно іноземних інвесторів забороняють або обмежують прямі іноземні інвестиції в Китай. Обмежувальні правила були послаблені тільки для певних галузей, де реєстрація іноземних інвестицій є достатньою і попереднє схвалення не потрібно.
Японія	Було внесено правки до Закону про валютні операції з метою подальшого стимулювання ПІІ, які сприяють значному економічному зростанню та забезпечення достатнього контролю ПІІ, які можуть нести потенційно загрозу національній безпеці країни
ОАЕ	ОАЕ зробили крок для заохочення іноземних інвестицій, прийнявши Позитивну резолюцію щодо переліку секторів та видів економічної діяльності, де іноземні інвестори можуть придбати пакет акцій без необхідності проходити процес перегляду здійснення ПІІ. Компанії в ОАЕ, які перебувають повністю у власності іноземного інвестора, повинні відповідати мінімальним вимогам щодо наявності статутного капіталу та будь-яким іншим конкретним умовам або вимогам, викладеним у резолюції щодо відповідної діяльності.

Джерело: побудовано авторами на основі [1; 2]

Таблиця 2

Порівняння показників стосовно ведення бізнесу в Україні

Показники, що досліджуються	Місце в рейтингу		Зміцнення (↑) / послаблення позицій (↓)
	2019 р.	2020 р.	
Отримання дозволів на будівництво	30	20	↑
Підключення до електромереж	135	128	↑
Реєстрація власності	63	61	↑
Захист міноритарних інвесторів	72	45	↑
Міжнародна торгівля	78	74	↑
Отримання кредитів	32	37	↓
Реєстрація бізнесу	56	61	↓
Забезпечення виконання контрактів	57	63	↓
Оподаткування	54	65	↓
Вирішення питань неплатоспроможності	145	146	↓

Джерело: побудовано авторами на основі [2]

потенціал і практично необмежений внутрішній ринок, науковий потенціал, розвинена інфраструктура (порти, аеропорти, залізниці, склади, системи зв'язку та інженерні мережі) тощо [1].

Україна традиційно займає провідні позиції у виробництві та постачанні на зовнішні ринки зерна та соняшникової олії, чорних металів, труб, енергетичного обладнання та багатьох інших складних машинобудівних виробів. Після проведення реформ, що були спрямовані на захист іноземних інвестицій, Україна стала ще більш привабливим середовищем для міжнародних інвесторів. За рейтингом Світового банку Doing Business, в якому за десятьма показниками оцінюють легкість ведення підприємницької діяльності в країні, у 2019 р. Україна посіла 64-е місце у світі порівняно із 71-м у 2018 р. та 80-м у 2017 р. Завдяки поліпшенню деяких зі своїх показників (табл. 2) [2] вона змогла піднятися аж на п'ять сходинку у рейтингу, залишивши позаду такі країни, як Греція, Індонезія, Монголія, Ямайка, Узбекистан тощо.

Значні зміни в Україні спостерігалися саме за показниками: отримання дозволів на будівництво (було досягнуто прийняття спрощеного процесу отримання дозволів на будівництво та зменшено розмір пайового внеску), підключення до електромереж (підвищено надійність енергопостачання, спрощено умови доступу до отримання електроенергії), реєстрація власності (підвищено прозорість системи стосовно управління земельними ресурсами), захист міноритарних інвесторів, міжнародна торгівля (скорочено час на імпорт за допомогою зниження вимог для сертифікації відповідності автозапчастин).

Тоді як за показниками отримання кредитів (загалом було проведено реформу, яка призвела до позитивних наслідків, проте інші країни покращили цей показник більшою мірою), реєстрації бізнесу, забезпечення виконання контрактів, оподаткування, вирішення питань неплатоспроможності Україна послабила свої позиції в рейтингу.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ), безперечно, є важливим чинником стимулювання економічного зростання в Україні. Дані та аналіз Державної служби статистики України вказують на те, що загальний обсяг ПІІ на кінець 2020 р. оцінювався у 48,93 млрд дол. США, тоді як на початок 2020 р. він сягав показника 51,39 млрд дол. США (табл. 3) [3; 4].

Згідно з проаналізованими даними, найбільший обсяг надходжень ПІІ в Україну спостерігався в 2008 р. і становив 10 913 млн дол. США, що було майже в два рази більше, ніж у 2019 р.

Таблиця 3

Обсяг ПІІ в економіку України, 2008–2020 рр.

Рік	Обсяг ПІІ в Україну, млн дол.	Обсяг ПІІ з України, млн дол.	Сальдо
2008	10913	1010	+9903
2009	4816	162	+4654
2010	6495	736	+5759
2011	7207	192	+7015
2012	8401	1206	+7195
2013	4499	420	+4079
2014	410	111	+299
2015	2961	-51	+2910
2016	3810	16	+3794
2017	3692	8	+3684
2018	4455	-5	+4460
2019	5860	648	+5212
2020	-868	82	-950

Джерело: побудовано авторами на основі [3; 4]

Незначне збільшення ПІІ в 2018–2019 рр. (сумарно на 2168 млн дол. США) свідчило про те, що в інвесторів усе ж таки існує недовіра до ведення бізнесу на території України та й узагалі до сприятливого для інвестиційного клімату в країні. Показник ПІІ в Україні за 2020 р. став найгіршим за останні 20 років – відтік становив 868 млн дол. США. Пандемія, спричинена коронавірусною інфекцією COVID-19, нанесла серйозний удар економікам країн у всьому світі, й Україна не стала винятком.

Джерела ПІІ в Україну сьогодні визначаються своєю різноманітністю. Найбільшим інвестором у країні за 2020 р. став Кіпр [4], вкладення якого становили 14,9 млрд дол. США. Наступною країною за обсягом інвестицій були Нідерланди (10 млрд дол. США).

Більша частина ПІІ в 2020 р. надходила з європейських країн, включаючи Кіпр, Нідерланди, як уже зазначалося, Великобританію, Швейцарію, Німеччину, Австрію, Люксембург та Францію. Незважаючи на загострення конфлікту на Сході України, Російська Федерація все ще залишилася одним із провідних інвесторів, вклавши в Україну 1,028 млрд дол. США.

Із метою визначення привабливих видів економічної діяльності в Україні для іноземних інвесторів було проаналізовано динаміку структури надходження прямих іноземних інвестицій (табл. 4) [5].

Таблиця 4
Динаміка надходження ПІІ до України за видами економічної діяльності

Види економічної діяльності	Структура ПІІ, %	
	2016 рік	2020 рік
Промисловість	30,8	39,8
Фінансова та страхова діяльність	13,5	9,4
Інформація та телекомунікації	6,5	5,9
Оптова та роздрібна торгівля	15,9	16,3
Операції з нерухомим майном	11,7	9,3
Інші види економічної діяльності	21,6	19,3
Всього	100,0	100,0

Джерело: побудовано авторами на основі [4]

Аналіз табл. 4 показав, що за досліджувані роки в структурі ПІІ відбулися деякі зміни. Найбільш пріоритетною галуззю для іноземних інвесторів в Україні залишається промисловість – частка в інвестуванні з 2016 до 2020 р. зросла на 9% і становила 39,8%.

За даними Державного комітету статистики України, галузь промисловості протягом багатьох років залишається провідною для іноземних інвесторів через наявність не досить високих комерційних ризиків та можливості швидкої окупності витрат. Звичайно, з кожним роком частка фінансування даної галузі змінюється, і на даний момент обсяг ПІІ в промисловості є невтішним, проте динаміка цих змін усе ж має позитивну перспективу (табл. 5) [4; 5].

У ході аналізу даних стосовно динаміки надходження ПІІ в промисловість України можна помітити, що її інвестування з кожним роком було близьке значень 30–39%. Таким чином, найбільший обсяг ПІІ в дану галузь був залучений у 2016 р. і становив 4 870,6 млн дол. США., а в 2020 році відбувся значний відтік ПІІ в розмірі 1 313,4 млн дол. США.

Для оцінки ефективності функціонування промислового комплексу в Україні та його привабливості для

іноземних інвесторів важливим є також дослідження динаміки зміни обсягу реалізованої продукції в окремих галузях промисловості (табл. 6) [5].

Таблиця 5
Динаміка надходження ПІІ в промисловість України

Рік	Обсяг ПІІ, млн дол. США	Частка у загальному обсязі інвестицій, %
2015	3010,2	34,1
2016	4870,6	30,8
2017	2864,6	32,4
2018	2228,6	31,5
2019	2525,5	33,0
2020	-1313,4	39,8

Джерело: побудовано авторами на основі [4; 5]

З аналізу показників табл. 6 можна стверджувати про те, що Україна має досить хороші обсяги реалізованої промислової продукції, що були вираховані в грошовому еквіваленті в усіх видах діяльності для поточного етапу її економічного розвитку. Проте в країні існує низка негативних чинників, які все ж стримують розвиток промисловості сьогодні. До них можна віднести недосконалість нормативно-правової бази стосовно регулювання іноземних інвестицій, доволі низький індекс інвестиційної привабливості України, високі ставки податків та значний рівень корупції.

Розміщення промислових підприємств на території України є досить нерівномірним. Більшість підприємств розташовано в Донецькій, Луганській, Запорізькій та Дніпропетровській областях, саме там зосереджено найбільшу кількість виробничих потужностей.

Найбільшими країнами-інвесторами в промисловість України є Нідерланди (24%), Кіпр (23,8%), Німеччина (9,9%), Швейцарія (9,9%) і Велика Британія (5,9%) [5]. У загальному обсязі ПІІ в промисловість України інвестування було здійснено 45 країнами світу.

Незважаючи на наявність вищеописаних негативних аспектів іноземного інвестування в Україні, інвестори залишаються зацікавленими в інвестуванні капіталу в різні галузі промисловості, про що свідчать дані табл. 7 [4; 5].

Таблиця 6
Обсяги реалізованої промислової продукції за видами діяльності (млн дол. США)

	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Промисловість, усього	1767093,3	2153031,3	2508579,5	2480804,2
Добувна та переробна промисловість	1367751	1714038,8	2017721,1	1992299
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	381445,1	451114,8	504332,4	530505,1
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	16882,6	20943,9	24108,7	24714,2
Оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини та корка, крім меблів; виготовлення виробів із соломки та рослинних матеріалів для плетіння	22252,1	27351,3	34023,6	34642
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	56234,9	59198,5	68541,7	72159,8
Виробництво коксу та продуктів нафтопереробки	29980,8	82178,6	97400,3	71592,9
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	24101,6	28948,9	34205,9	36394,7
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	90192,3	109572,3	131734,4	141864,5
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, окрім машин і устаткування	302957,9	391164,9	463844,5	348252,6
Машинобудування	116367,3	150417	182103,1	188082,3

Джерело: побудовано авторами на основі [5]

Таблиця 7

ПІІ в Україну за окремими видами економічної діяльності (млн дол. США)

Вид економічної діяльності	2018	2019	2020
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	794,0	1149,5	-380,8
Переробна промисловість	1466,9	741,5	-1346,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	325,6	408,7	438,9
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	16,7	11,8	-7,3
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	-47,5	82,1	69,6
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	66,3	-55,9	-69,6
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	-69,2	553,6	-830,8
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	25,5	52,7	16,5
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	58,9	271,1	32,1
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування	937,2	797,2	-932,9
Машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	128,7	177,6	-72,6
Виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	24,7	37,1	10,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	-32,1	633,0	4009,1
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	-0,2	1,5	4,3

Джерело: побудовано авторами на основі [4; 5]

Станом на 2020 р. у 50% видів економічної діяльності відбувся відтік ПІІ, що був спричинений початком глобальної фінансової кризи. Найбільший відтік ПІІ відбувся у переробній промисловості та металургійному комплексі і досягнув значень -1 346,0 млн дол. США та -932,9 млн дол. США відповідно.

Виходячи з досліджених даних, можна прослідкувати в Україні тенденцію до зниження частки деяких видів економічної діяльності в загальному обсязі надходження іноземних інвестицій, а саме переробної, легкої промисловості, хімічного та металургійного комплексу, за три досліджуваних роки.

Найбільш привабливими галузями для іноземних інвесторів були ті, де характерним було зростання обсягу інвестицій щорічно, а саме: харчова промисловість, фармацевтична галузь та електроенергетика.

До 2020 р. прослідковувалася також позитивна тенденція інвестування добувної промисловості, але за період дотримання жорстких карантинних обмежень у країні відбулося повне зупинення виробничої діяльності більшості підприємств, і вже станом на кінець кризового року в галузі добувної промисловості відтік ПІІ становив 380,3 млн дол. США.

Під негативний вплив пандемії потрапили також переробна (відтік становив 1 346,0 млн дол. США),

металургійна (-932,9 млн дол. США), хімічна (-830,8 млн дол. США), легка (-7,3 млн дол. США), нафтопереробна (-69,6 млн дол. США) промисловість та машинобудування (-72,6 млн дол. США).

Висновки. У ході поширення жорстких карантинних обмежень у світі більшість країн удалися до внесення поправок щодо регулювання надходження ПІІ в країну з метою захисту своєї національної безпеки.

Аналіз обсягів надходження прямих іноземних інвестицій в Україну свідчив про поступове зростання вкладень іноземного капіталу в країну до 2020 р. Пандемія коронавірусу наприкінці 2019 – початку 2020 рр. сильно похитнула сучасний стан розвитку всіх країн світу, у тому числі України, і сприяла поширенню на світовому ринку початку нової глобальної кризи. Оцінено динаміку надходження іноземних інвестицій у промисловий комплекс України та їхню частку в загальному обсязі інвестицій, спрямованих у країну. Перспективність інвестування даної галузі може бути підвищена за рахунок забезпечення нарощування потенціалу галузі, якісного поліпшення виробничих фондів, активізацію виробничих, технологічних, наукових факторів виробництва, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, переходу до інноваційного шляху розвитку.

Список використаних джерел:

1. Koshyk O.M. The influence of foreign investment on the development of Ukraine's economy. *Modern problems of globalization processes in the world economy* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 18 березня 2021 р. Київ, 2021. С. 189–192.
2. WTO, Doing business. URL: <https://russian.doingbusiness.org/ru/doingbusiness>.
3. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk>.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>.

References:

1. Koshyk O.M. (2021) The influence of foreign investment on the development of Ukraine's economy. *Proceedings of the Modern problems of globalization processes in the world economy* (Ukraine, Kyiv, March 18, 2021), Kyiv, pp. 189-192.
2. WTO, Doing business. Available at: <https://russian.doingbusiness.org/ru/doingbusiness>.
3. The official site of Ministry of Finance of Ukraine. Available at: <https://mof.gov.ua/uk>.
4. The official site of State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. The official site of National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/>.